

tičko-privredne situacije Jugoslavije od 1945. do 1953. godine, kada se ukida Privredni savet. Iako autor u predgovoru napominje kako je nastojao izbjeći svako subjektivno interpretiranje događaja, ipak se ne može ne primijetiti njegova subjektivna ocjena u svezi sa sukobom IB-a i Jugoslavije. Prema njegovu sudu, koji je zamjetan i kod drugih autora koji su popratili ostala izdanja u seriji "Izvori za istoriju Jugoslavije", cjelokupna jugoslavenska privreda odnosno tvornička postrojenja iz Srbije, zbog mogućeg su napada zemalja IB-a na Jugoslaviju, dislocirani u druge republike, pri čemu autor posebno apostrofira Sloveniju i Hrvatsku. Time se zapravo sugerira čitatelju kako je Srbija odmah na početku postojanja druge Jugoslavije doživjela osiromašenje svojih privrednih potencijala. Nadalje, autor se osvrće na značaj objavljenih dokumenata, posebno ističući kako se radi o dokumentima najutjecajnijeg organa Federacije u oblasti privrede. Na kraju predgovora autor nas upućuje i na ostale fondove koji su korišteni prilikom pripreme ovog izdanja. Riječ je o fondovima državnih tijela iznimno bliskih Privrednom savetu, kao što su Savezna planska komisija, zatim osobni arhivski fond Borisa Kidriča i fond CK SKJ - Komisija za privredu. Privredni savet Vlade FNRJ djelovao je preko sjednica, konferencija i sastanaka, pa su tako zapisnici u ovom izdanju izuzetno vrijedan izvor za historiografiju, tim više, što zapisnici sjednica Vlade FNRJ za razdoblje 1946-1953. nisu sačuvani. Zbog toga

su dokumenti Privrednog saveta jedino svjedočanstvo o gospodarskoj povijesti Jugoslavije u tom razdoblju. Zapisnici su objavljeni kronološkim redom, bez obzira da li je riječ o sjednicama, konferencijama ili sastancima. Priređivač je time htio istraživačima omogućiti lakše praćenje promjena. Uz tekst se donose i kraće bilješke. U posebnom prilogu doneseni su propisi kojima je izvršena reorganizacija organa uprave federacije, kao i oni kojima je utvrđena nadležnost i sastav Privrednog saveta. Na kraju knjige donosi se kazalo osoba i mjesta.

Kao zaključak svakako treba reći da ovaj zbornik zaslužuje pozornost kao vrijedan prilog upoznavanju gospodarske povijesti druge Jugoslavije. On je izvor za proučavanje društvene organizacije i uprave u Narodnoj Republici Jugoslaviji.

Ana Holjevac Tuković

Tomislav Markus, KORESPONDENCIJA BANA JELAČIĆA I BANSKOGA VIJEĆA 1848.-1850. Hrvatski institut za povijest, Dom i svijet, Zagreb 1998, 626 str.

Nije potrebno isticati značenje događaja 1848. i 1849. godine za hrvatsku povijest, kao niti njihovo dosadašnje mjesto u historiografiji. Upravo zbog te velike važnosti vrlo je vrijedna pojava knjige Tomislava Markusa, *Korespondencija bana Jelačića i Banskoga vi-*

jeća 1848.-1850., koja je izišla u biblioteci *Hrvatska povjesnica* Hrvatskoga instituta za povijest. Ona je povjesničarima i javnosti općenito približila ovaj važni izvor za upoznavanje navedenoga razdoblja, koji je do sada u historiografiji bio vrlo malo korišten.

Središnji dio ovoga izdanja čine 703 pisma iz navedene korespondencije, sačuvana bilo u čistopisu, bilo u konceptu. Prvo pismo od 19. svibnja 1848. sadrži prijedloge o unutarnjoj organizaciji Banskoga vijeća i imenovanju članova pojedinih odsjeka. Prema tom prvom prijedlogu Vijeće se trebalo sastojati od Odjela za unutarnje poslove, za poslove koji se tiču odnosa s drugim državama u Monarhiji, za financije i trgovinu, za pravosuđe, te za prosvjetu i vjeru. Kasnije, u rujnu 1848. Bansko vijeće dobiva svoj konačni oblik s Unutarnjim, Vojnim, Financijskim, Prvosudnim i Prosvjetnim odsjekom. Zadržano sačuvano pismo nosi nadnevak 26. lipnja 1850, devet dana nakon raspuštanja Vijeća. U ime Banskoga vijeća pisma Jelačiću potpisivao je njegov predsjednik i banski namjesnik Mirko Lentulaj, a sastavljana su, prema napomeni priređivača, u pojedinim odsjecima Banskoga vijeća. Samo je nekoliko pisama u Lentulajevoj odsutnosti poslao njegov zamjenik Josip Kuković. Veći dio svojih pisama Jelačić je pisao iz inozemstva, uglavnom iz Beča, ali i iz drugih mjesta u Austriji, Mađarskoj i Vojvodini, ovisno o trenutačnom smještaju Jelačićevoga stožera. Pisma Banskoga vijeća Jelačiću pisana su u Zagrebu.

Da bi se izbjegle zamke izbora važnijih i manje važnih dokumenata, autor se odlučio objaviti ukupnu nam poznatu sačuvanu korespondenciju, dakle sva pisma koja je pronašao. Tako je dobivena i vjernija slika o stvarnom opsegu poslova kojima se Vijeće bavilo. Međutim, prilozi pismima najčešće su izostavljeni. Pri objavljivanju pisama zadržana je izvorna grafija.

Najveći broj pisama sačuvan je u Hrvatskom državnom arhivu i to u fondu Bansko vijeće (serije: Bojni odsjek, Prosvjetni odsjek i Unutarnji odsjek), zatim u fondovima Banska pisma i Banska vlada. Pojedina pisma pronađena su i u fondovima Banski povjerenik u Rijeci i Varaždinska županija. Za prvi dio pokrivenoga razdoblja, do prosinca 1848. godine, veći je broj pisama pronađen u Ostavštini bana Jelačića u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Korespondencija Jelačić - Lentulaj), a poneka pisma i u drugim ustanovama (Jelačićeva obavijest o raspuštanju Banskoga vijeća nalazi se u ostavštini Eugena Kvaternika u Muzeju grada Zagreba, a pojedina pisma nalaze se i u Državnom arhivu Varaždin i Hrvatskom povijesnom muzeju).

Pisma su objavljena kronološkim redoslijedom. Osim samih pisama, knjiga sadrži i predgovor i uvodnu studiju, popis kratica, objašnjenje manje poznatih izraza, izbor iz literature i kazalo (osobnih) imena. Objasnjena manje poznatih izraza približit će izvorni tekst većem broju čita-

telja. Nažalost, nema stvarnoga kazala, koje bi također bilo vrlo korisno u ovakvom izdanju. Mjestimice se u tu svrhu koriste napomene, kao npr. za pitanje pripojenja Međimurja.

Ova je korespondencija prije svega vrlo vrijedan izvor za upoznavanje povijesti institucije Banskoga vijeća i njegovoga odnosa s banom Jelačićem. Od samoga početka djelovanja Vijeća, vidljivo je da sve odluke donosi ban, dok je uloga Vijeća u izvršavanju tih odluka i davanju mišljenja o pojedinim problemima. Tako ban postavlja sve članove Vijeća i određuje načelnike odsjeka, odlučuje o broju, nazivima i nadležnosti pojedinih odsjeka. Pogrešan dojam o odnosu bana i Vijeća može dati navod u uvodnoj studiji (na str. 12) i u registru/naslovu pisma pod rednim brojem 7, prema kojem je Jelačić polagao zakletvu Banskom vijeću. U navedenom pismu zapravo se donosi samo obrazac zakletve koju u pisanim obliku trebaju dati osobe "koje se dosad kano poznati naroda našega neprijatelji pokazali jesu" (str. 51). Ovakav odnos prema banu Vijeće će samo jednom pokušati dovesti u pitanje, i to u slučaju proglašenja Oktroiranog ustava. Jelačić je morao ponoviti svoj zahtjev za njegovo proglašenje, a tom je prigodom (u pismu pod br. 256, str. 276) jasno Vijeću dao do znanja da ono njegovu naredbu treba izvršiti, a nipošto o njoj vijećati, a još manje protiviti joj se. Sadržaj korespondencije u velikoj je mjeri, dakako, ovisio s jedne strane o događajima u Hrvatskoj, a s druge

strane o trenutačnim aktivnostima samoga Jelačića. Tako se nakon početnoga razdoblja osnivanja Vijeća i njegovoga ustrojavanja, kao glavni problem javljaju pitanja mobilizacije i novačenja i s njima povezana pitanja seljačkih nemira. Među temama koje se javljaju u pismima iz razdoblja početka rata zanimljivo je pitanje pripajanja Međimurja. Nasuprot mišljenju koje preteže u historiografiji, da ga je Jelačić pripojio u rujnu 1848, u pismu iz toga razdoblja odluku o tako važnom pitanju on ostavlja za kasnije vrijeme (pismo pod br. 21 od 18. rujna 1848, str. 63 i uvodna studija priređivača, str. 14). Još neke od tema koje se provlače kroz korespondenciju su pitanja sekvestracije dobara emigranata i njihove amnestije, zatim pitanja Rijeke (za koju Jelačić traži osiguranje što veće samostalnosti) i Srijema. Stalne teme su razna kadrovska pitanja, preporuke i postavljenja, ali i npr. pitanje modernizacije škola i s time povezano pitanje postavljanja profesora na Zagrebačkoj akademiji. U razdoblju nakon okončanja rata, kada Jelačić boravi u Beču, očita je njegova sve manja samostalnost i u tom razdoblju on je posrednik između austrijskih ministarstava i Banskoga vijeća. Iz toga razdoblja su i procesi protiv oporbenaoga tiska (*Slavenski jug* i *Südslawische Zeitung*), koje zahtijeva upravo Jelačić.

Da zaključimo, korespondencija između bana Jelačića i Banskoga vijeća vrlo je vrijedan izvor za upoznavanje političke, vojne, ekonomske, kulturne i školske povijesti Hrvatske od

1848. do 1850. godine. Diktatorske ovlasti koje je ban u tom razdoblju imao davale su mu pravo da o svim ovim pitanjima odlučuje, a zbog izbjivanja iz Hrvatske nije mogao osobno nadzirati provođenje svojih odluka, već je ta zadaća prenesena na Bansko vijeće, koje ga je sa svoje strane o tome izvješćivalo. Sigurni smo da će ovo izdanje naići na zanimanje onih kojima je namijenjeno, a nadamo se da će potaknuti i daljnje objavljivanje vrijednog izvornog gradiva.

Tomislav Čepulić

ZSIGMONDKORI OKLEVÉLTÁR VI. (1417-1418), rukopis ELEMÉRA MÁLYUSZA dopunio i priredio IVÁN BORSA, Magyar Országos Levéltár, 1999.

Izdanje Zsigmondkori oklevéltár VI. (Arhiv isprava Žigmundovog doba) šesti je svezak niza koji je Elemér Mályusz počeo izdavati još 1951. godine. Svezak II/1 izišao je 1956, a II/2 1958. godine. Rukopis za preostale sveske (za razdoblje od 1411. do 1420. godine) autor je 1978. predao Mađarskom državnom arhivu. Tek 35 godina nakon izlaska drugoga dijela drugog sveska, 1993. godine, izišao je treći svezak (1411-1412), 1994. četvrti (1413-1414), a 1997. peti svezak (1415-1416).

Glavninu ovoga sveska čini popis, često s opsežnijim registima dokumenata iz navedenoga razdoblja, dakle iz 1417. i 1418. godine (ukupno 2703 dokumenta na oko 600 strani-

ca), a uz kraći uvod svezak sadrži i sljedeće priloge: popis kratica i objavljenih izvora, popis arhivskih fondova u kojima se isprave nalaze, kazalo imena osoba i mjesta i stvarno kazalo (sve u jednom kazalu), te kazalo signatura *Diplomatikai Levéltár* (Arhiv isprava Mađarskog državnog arhiva) i *Diplomatikai Fényképgyűjtemény* (Zbirka fotografija Mađarskog državnog arhiva).

Opseg opisa pojedinih isprava varira od vrlo kratkih regista na mađarskom jeziku, s napomenom o arhivskom fondu u kojem se isprava nalazi i o objavljivanju isprave, do opsežnijih tekstova koji se sastoje od mađarskog teksta i prepisanih većih dijelova latinskog izvornika, a često i s napomenom o materijalu i pečatu.

Među ustanovama koje čuvaju izvorno arhivsko gradivo, Hrvatska je zastupljena prije svega Hrvatskim državnim arhivom (osobito fondovi i zbirke Documenta mediaevalia varia, Neoregestrata acta i fondovi pavlinskih samostana) i Arhivom Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, ali navedeni su i pojedini fondovi Državnih arhiva u Zagrebu, Varaždinu i Dubrovniku.

Ovo je izdanje vrlo bogat izvor za proučavanje društvene, gospodarske i crkvene povijesti s početka 15. stoljeća. Nadamo se da će ga i hrvatski povjesničari, unatoč manjoj dostupnosti zbog mađarskog jezika, moći dobro iskoristiti, te očekujemo što skorije zaključenje niza sveskom za 1419. i 1420. godinu.

Tomislav Čepulić